

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

**ПРОБЛЕМИ
СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ
В ЕКОНОМІЦІ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 49

Київ 2014

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 005.591.4.01

УДК 656.7

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ЕКОНОМІЦІ:

Збірник наукових праць. Випуск 49. - К.: НАУ, 2014. - 184 с.

Збірник присвячено актуальним проблемам використання системного підходу при дослідженні соціальних та технічних систем.

Розрахований на наукових працівників та фахівців, які займаються питаннями створення, дослідження та використання організаційних, організаційно-технічних та економічних систем.

Головний редактор - Загорулько В.М., д.е.н., проф.

РЕДАКТИЧНА КОЛЕГІЯ.

Тематична спрямованість з економічних наук:

Жаворонкова Г.В., д.е.н., проф., Коба В.Г., д.е.н., Ложачевська О.М., д.е.н., проф., Кулаєв Ю.Ф. д.е.н., проф., Матвеев В.В., к.е.н., доц., Петровська С.В., к.е.н., доц., Рибалкін В.О., д.е.н., проф., Яценко Л.А., д.е.н., проф., Thomas Tasker, Ph.D. in Economics, prof. (USA).

Тематична спрямованість з технічних наук:

Азарсков В.М., д.т.н., проф., Дем'ячук В.С., д.т.н., проф., Олешко Т.І., д.т.н., проф., Пономаренко Л.А., д.т.н., проф., Сидоров М.О., д.т.н., проф., Соломенцев О.В., д.т.н., проф., Юн Г.М., д.т.н., проф., Парамонов А.Б., д.т.н., проф., академік РАН (Росія).

Збірник входить до переліку періодичних наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата з технічних та економічних наук, затверджено постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. №1-05/1 // Бюлетень ВАК України. - 2010. - №3.

Друкується за постановою вченої ради НАУ.

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 8776 від 24.05.2004 року.

© Колектив авторів, 2014

Астапова Г.В., Ареф'єв С.О.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВ

У статті висвітлено процеси формування системи принципів управління реструктуризацією підприємств на підставі дослідження підходів щодо визначення поняття реструктуризації в процесі розвитку підприємства на підставі побудованої ієрархії реструктуризаційних типів та напрямків. Визначені передумови формування заходів щодо уосконалення діяльності підприємства та їхньої реструктуризації та побудовано методологічні принципи. Обґрунтовано, що на підставі сформульованих принципів з позиції системного підходу є можливість розробити відповідні економічні механізми та забезпечення ефективності цього процесу.

Ключові слова: реструктуризація, методологія, принципи, управління, систематизація, ієрархія реструктуризаційних типів, напрямків.

В статті раскрыты процессы формирования системы принципов управления реструктуризацией предприятий на основе исследования подходов к определению понятия реструктуризации в процессе развития предприятия, что стало следствием построения иерархии реструктуризационных типов и направлений. Определены предпосылки формирования мероприятий по совершенствованию деятельности предприятий и их реструктуризации, охарактеризованы методологические принципы. Обосновано, что на основе сформулированных принципов с позиции системного подхода дано обеспечение разрабатываемых соответствующих экономических механизмов и обеспечения эффективности этого процесса.

Ключевые слова: реструктуризация, методология, принципы, управление, систематизация, иерархия реструктуризационных типов, направлений.

Постановка проблеми. Становлення сучасної соціально орієнтованої ринкової економіки потребує розвитку суспільних відносин, що дозволяють адаптуватися до змін в середовищі та підвищити свою конкурентоспроможність суб'єктам господарювання. Здійснення реструктуризації підприємств створює передумови для безперервного функціонування, вчасному оновленню методів та систем управління, запобіганню здійснення конфліктів між зацікавленими сторонами, виникнення дисбалансу в русі його грошових потоків. Усунення протиріч при управлінні реструктуризацією підприємств передбачає формулювання системи принципів проведення на основі обґрунтованих потреб за рівнями та напрямками реструктуризації, що стане підґрунтям для забезпечення керуваності даного процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема реструктуризації підприємств розкривалася у наукових працях І.В. Бабій., В.Д. Базилевич,

УДК 338.242

Мержвинська А.М.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ І ЗА КОРДОНОМ

Проведено аналіз та виявлені проблеми та тенденції розвитку креативної економіки в Україні і в розвинених країнах, та тенденції розвитку інноваційного процесу в Україні.

Ключові слова: креативна економіка, креативні індустрії, інноваційний розвиток.

Проведен аналіз та виявлені проблеми та тенденції розвитку креативної економіки в Україні та в розвинених країнах, та тенденції розвитку інноваційного процесу в Україні.

Ключевые слова: креативная экономика, креативные индустрии, инновационное развитие.

Постановка проблеми. На сучасному етапі одним із пріоритетних завдань багатьох держав, що намагаються поліпшити свої конкурентні переваги на світовій арені стає розвиток креативних індустрій. У розвинених країнах креативність стає основним джерелом економічної цінності, а інтелектуальна власність приходить на зміну таким ресурсам як земля, робоча сила, капітал.

Тому виникає необхідність в дослідженні проблем та тенденцій розвитку креативної економіки та інноваційних процесів в Україні в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зародження і розвитку креативної економіки досліджували багато вчених, серед яких Джон Хокінс, Річард Флоріда і Чарльз Лендрі.

На думку Д.Хокінса основою креативної економіки є креативні індустрії (галузі), де творчість - найважливіший сировинний ресурс і найцінніший економічний продукт [1]. За оцінкою автора, ще в 2005 р. креативна економіка в усьому світі оцінювалася приблизно в 2,7 трлн доларів, тобто на неї припадало 6,1 % світової економіки, її зростання становило 6 % на рік.

А. Р. Флоріда визначає креативну економіку на основі професій [2]. Підхід Флоріди базується на визначенні креативного класу, що складається з двох підкласів: суперкреативного ядра і креативних професіоналів. За підрахунками Флоріди, креативний клас США складає більше 30% робочого населення, перевищуючи робочий і аграрний клас разом узяті.

Постійно зростаючий вплив креативного сектору економіки на загальний економічний розвиток країни було відзначено у Великобританії, Австралії, Новій Зеландії та Гонконгу за результатами досліджень,

присвячених картуванню культурних і творчих ресурсів креативного сектора економіки цих країн дослідними центрами The Work Foundation (2007), Australian National Office for the Information Economy (2003), Centre for International Economics (2005) та ін..

Метою статті є виявлення проблем та тенденцій розвитку креативної економіки та інноваційного процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Індустрії, що виробляють креативні товари та послуги, демонструють швидке зростання і вражаючу стійкість до криз. В опублікованій доповіді Програми розвитку ООН (UNDP) стверджується, що на цьому ринку - достаток незайманих можливостей. Глобальні обсяги продажів креативної продукції - модного оягу, комп'ютерних ігор, книг, дизайн-послуг, фільмів, музики, картин та інших предметів мистецтв - більш ніж подвоїлися з 2002-го по 2008 р., досягнувши \$ 600 млрд. Навіть у кризовому 2008, коли обсяги глобальної комерції впали на 12%, торгівля креативними товарами і послугами росла зі своєю середньою швидкістю - 14% на рік. Поки основна частина продукції виробляється в розвинених країнах. Частка країн, що розвиваються становить лише 43% в обсязі глобального експорту.

За твердженням експертів, вражаючі фінансові показники в звітні UNDP підтверджують, що індустрія креативу володіє величезним потенціалом для країн, що розвиваються, які шукають можливості диверсифікувати економіку і посприяти виходу національних підприємців на світові ринки. Зараз, за даними UNDP, ключовою рушійною силою креативних індустрій є нові інтернет-технології, особливо цифрові медіа та соціальні мережі, що культивують розвиток нових способів творення, поширення та обміну ідеями.

У ряді країн світу протягом вже багатьох років розробляються різні комплексні індикатори науково-технічного та інноваційного розвитку. Найбільш відомим з подібних комплексних індикаторів, що набув широкого поширення в останні роки, став європейський інноваційний індекс, який розраховується на основі системи індикаторів науково-технічного розвитку - Європейського інноваційного табло (ЄІТ) [European Innovation Scoreboard (EIS)] включає цілу низку показників, що характеризують, зокрема, стан у сфері захисту прав на інтелектуальну власність.

Індекс визначається для кожної країни з метою з'ясування її відносних позицій в ЄС в області інноваційного розвитку. Він напряму пов'язаний з показниками науково-технічного і інноваційного розвитку кожної країни. Так, за даними 2006 р., до групи країн-лідерів за значенням інноваційного індексу по рівню науково-технічного та інноваційного розвитку відносилися: Швеція з індексом 0,68, Фінляндія (0,64), Швейцарія (0,61), Японія (0,61), США (0,59), Данія (0,57), Німеччина (0,54), Люксембург (0,51).

Ізраїль (0,48), Франція (0,45), Нідерланди (0,44), Бельгія (0,44), Австрія (0,43), Словенія (0,34), Естонія (0,32), Чехія (0,32), Італія (0,30), Португалія (0,28), Іспанія (0,27), Литва (0,26).

Україна разом з більшістю країн Центральної і Східної Європи знаходилася в групі держав, що йдуть навздогін: Угорщина (0,24), Росія (0,23), Україна (0,23), Латвія (0,22), Польща (0,21), Хорватія (0,20), Греція (0,20), Болгарія (0,19), Румунія (0,16), Турція (0,08) [5].

Україна першою серед держав СНД законодавчо закріпила курс на науково-технологічне оновлення економіки. У прийнятому в 1991 році Законі України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної політики» було констатовано, що саме науково-технічний прогрес є головним фактором розвитку суспільства і проголошено, що «державна надає пріоритетну підтримку розвитку науки як визначального джерела економічного зростання». Ця теза підтверджена і в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який був прийнятий у 1998 замість вище названого: «Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання».

Реалізація такого спрямування політики держави, вибір інноваційної моделі розвитку економіки конкретизувались Постановою Верховної Ради України від 13.07.1999 року № 916-Х

IV, якою була затверджена Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, та цілим рядом законів України: «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (11.07.2001 року за № 2623-III); «Про інноваційну діяльність» (04.07.2002 року за № 40-IV); «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (16.01.2003 року за № 433-IV); «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих технологій» (09.04.2004 року за № 1676-IV); «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (14.09.2006 року за № 143-V).

Орієнтація на інноваційний алгоритм розвитку знайшла своє відображення в Угоді про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариством 14.06.1994 року, яка набула чинності 01.03.1998 року, в Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій Указом Президента України від 11.06.1998 року № 615/1998, а також у Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки», затвердженій Указом Президента України від 28.04.2004 року № 493/2004.

Таблиця 1.- Наукові кадри в Україні та обсяг виконаних наукових робіт

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	Чисельність кандидатів наук економіки України, осіб	Питома вага обсягу виконаних наукових НТР у ВВП	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %
2000	1490	10339	58741	1,16	18
2001	1479	10603	60647	1,11	16,5
2002	1477	11008	62673	1,11	18
2003	1487	11259	64372	1,24	15,1
2004	1505	11573	65839	1,19	13,7
2005	1510	12014	68291	1,09	11,9
2006	1452	12488	71893	0,98	11,2
2007	1404	12845	74191	0,93	14,2
2008	1378	13423	77763	0,9	13
2009	1340	13866	81169	0,95	12,8
2010	1303	14418	84000	0,9	13,8
2011	1255	14895	84979	0,79	16,2
2012	1208	15592	88057	0,8	17,4

Цими документами та численними підзаконними актами в Україні була створена досить солідна нормативно-правова база, якою не тільки передбачалась загальна орієнтація на інноваційний розвиток економіки, але й окреслювались основні механізми втілення в життя такого курсу державою. Проте реальне включення в дію більшості цих механізмів в Україні не відбулося.

На законодавчому рівні відбувалися припинення дії статей законів, спочатку тимчасово, а потім і вилучення їх повністю. Таким способом більш ніж наполовину було урізано Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» (реально діють з нього лише статті про пенсійне забезпечення науковців) та Закон України «Про інноваційну діяльність».

На основі проведених досліджень можна відзначити низьку питому вагу підприємств, що виконують роботи зі створення і використання об'єктів інтелектуальної власності та раціоналізаторських пропозицій (хоча наявне збільшення кількості докторів та кандидатів наук (Табл.1), низький рівень закордонного патентування українських винаходів та невідповідність

результатів ліцензійної діяльності існуючому національному науково-технологічному потенціалу.

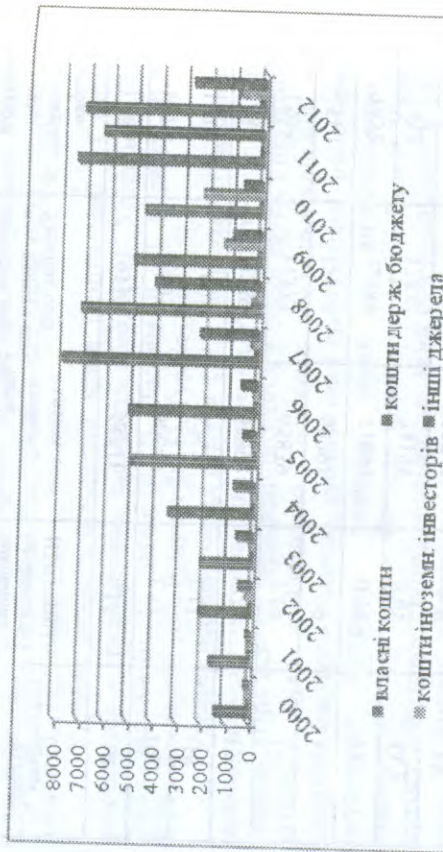

Рисунок 1. – Джерела фінансування інноваційної діяльності українських підприємств (млн. грн.)

Проаналізовані та наведені дані (рис. 1 і 2) свідчать що інноваційна система України переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку, що пов'язано, перш за все з політичними подіями та постійними процесами перерозподілу влади.

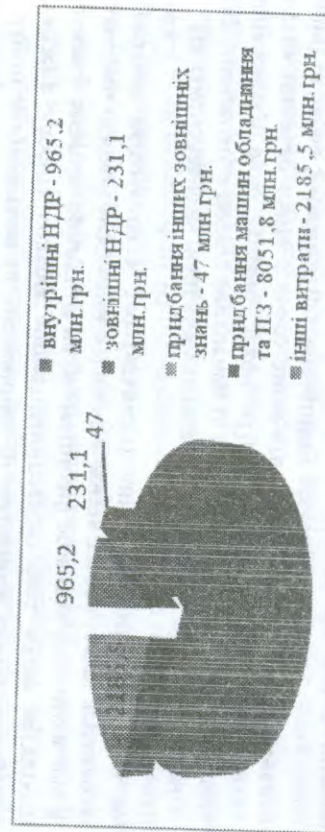

Рисунок 2. – Витрати українських підприємств на інноваційну діяльність в 2012 р.

До проблем, що стримують розвиток інноваційних процесів в Україні можна віднести:

- відсутність науково-методологічної бази формування інноваційної системи;
- відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;
- недовершеність нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності;
- нерозвиненість системи захисту інтелектуальної власності.

Аналіз інноваційного розвитку дав змогу побачити не лише проблемні сторони, а й відслідкувати позитивні тенденції, такі як:

- створення сприятливих ринкових умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення;
- поступового зростання бюджетного фінансування потреб науково-технічного розвитку;
- формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці;
- посилення конкурентного тиску на внутрішньому і зовнішньому ринках, що поступово підштовхує підприємства до розуміння важливості інноваційної переорієнтації виробництва;

- активізації участі українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках, які висувають додаткові жорсткі вимоги до їхньої інноваційної адекватності.

Висновки. З огляду на існування поряд з наведеними проблемами позитивних тенденцій розвитку інноваційних процесів можна констатувати, що при грамотній державній підтримці креативна економіка може стати джерелом соціально-економічного зростання, робочих місць, інновацій та торгівлі, одночасно привносячи стійкий внесок у розвиток суспільства та культурну диверсифікацію.

Список використаних джерел

1. Хокинс Джон. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги. – Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2011. – 256 с.
2. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее – Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2007. – 355 с.
3. http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/nf/ind_rtk/ind_u/2002.html
4. <http://nanoinnovation.livejournal.com/2304.html>
5. Россия и Украина в свете индикаторов Европейского инновационного

табло / Под ред. Ивановой Н.И. и Егорова И.Ю. – Киев: Госкомстат Украины, 2008. – 93 с.

Anna Merzhvynska

INVESTIGATION THE TRENDS OF DEVELOPMENT CREATIVE ECONOMY IN UKRAINE AND ABROAD

Analyzed and identified problems and trends in the creative industry in Ukraine and in developed countries, and trends in the innovation process in Ukraine.

At this stage, one of the priorities of many countries that are trying to improve their competitive advantage on the world stage is the development of creative industries. In developed countries, creativity is the main source of economic value, and intellectual property replaces resources such as land, labor, capital.

Ukraine was the first CIS states legislated course on scientific and technological innovation economy. The adopted in 1991 the Law of Ukraine "On the basis of the state policy in the field of science and science and technology policy" stated that it is scientific and technological progress is a key factor in the development of society and declared that "the state gives priority support of science as a crucial source of economic growth. "This thesis is confirmed in the Law of Ukraine "On scientific and technical activity", which was adopted in 1998 instead of the above named: "The development of science and technology is a determining factor in the progress of society, improving the welfare of its members, their spiritual and intellectual growth."

The problems that hinder the development of innovative processes in Ukraine are: lack of scientific and methodological basis of formation of innovation system; lack of consistency in the activities undertaken by the state to implement the innovative potential of the national economy; lack of financial resources for the implementation of research and innovation; imperfection regulatory control system and stimulate innovation; underdeveloped system of intellectual property protection.

Keywords: creative economy, creative industries, innovative development.

УДК: 519.711:656.7.071.13(477)(045)

Олешко Т.І.

МОДЕЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АВІАКОМПАНІЙ УКРАЇНИ

В статті визначені та проаналізовані основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність авіакомпаній.

Ключові слова: авіакомпанія, конкурентоспроможність, авіаперевезення, модель. В статтю определены и проанализированы основные факторы, влияющие на конкурентоспособность авиакмпаний.

Ключевые слова: авиакмпания, конкурентоспособность, авиаперевозки, модель. The article identified and analyzed the main factors affecting the competitiveness of airlines.

Keywords: airline, competitiveness, air, model.

Постановка проблеми. Питання дослідження конкурентоспроможності авіакомпаній є важливим і актуальним як для економіки в цілому, так і для окремих компаній. У ринкових умовах висока конкурентоспроможність авіакомпаній є запорукою отримання високого і стабільного прибутку. Висока конкурентоспроможність – основна умова розвитку та життєдіяльності компанії. Розуміючи це, вітчизняні авіакомпанії ставлять перед собою такі цілі: задоволення потреб клієнтів, розширення частки максимального прибутку, залучення нових клієнтів, збільшення частки ринку, забезпечення необхідного рівня якості послуг та цін на них, впровадження новітніх технологій, модернізація обладнання та парку повітряних суден.

Сучасні умови ведення ринкової економіки неминуче ставлять авіакомпанії перед необхідністю працювати за законами і вимогами ринку, пристосовуючи всі сторони своєї діяльності до мінливої ринкової ситуації і запитів споживачів, змагаючись при цьому з конкурентами. Як наслідок, особливої актуальності набуває розробка моделей і методів оцінки рівня конкурентоспроможності авіакомпанії. Для покращення фінансового стану компанії та її рівня конкурентоспроможності, в першу чергу необхідно зробити все, щоб її обирали споживачі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених з питань конкурентоспроможності авіакомпаній, її моделювання та використання лагових моделей представлені у працях Гелич А.О., Сич Є.М., Кулаєва Ю.Ф., Зламанюка Т.В., Подрези С.М., Гуріна Г.С. та ін. Аналіз результатів досліджень, опублікованих у вітчизняних та закордонних наукових джерелах дозволяє зробити висновок про недостатню дослідженість цього питання.